

Tartu Ülikool
Sotsiaalia valdkond
Narva kolledž

+1 EESTI KEELE ÕPETAJA VAJADUSUURING IDA-VIRUMAA KOOLIDES

Pilootuuringu aruanne

NARVA 2019

**+1 EESTI KEELE ÕPETAJA VAJADUSUURING IDA-VIRUMAA KOOLIDES.
Pilootuuringu aruanne
Narva, 2019**

Teostaja	Narva kolledž, Tartu Ülikooli sotsiaalia valdkond
Autorid	Jelena Rootamm-Valter, PhD Kavandamine, koordineerimine, metoodika, intervjuerimine, aruanne Kristina Kallas, PhD Koostöö tellijaga, kavandamine Aleksandr Šuvalov Aleksandr Šuvalov, Tatjana Miroškina, Veronika Kudriavtseva Intervjuude korraldamine, intervjuerimine, transkribeerimine
Tellija	Haridus- ja Teadusministeerium

© Haridus- ja Teadusministeerium, autorid, Tartu Ülikooli Narva kolledž

ISBN 978-9985-4-1142-1 (pdf)

Tartu Ülikooli Narva kolledž
Raekoja plats 2
Narva
www.narva.ut.ee

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1 +1 ÕPETAJA UURINGU METOODIKA JA LÄBIVIIMINE	5
1.1 Üldist.....	5
1.2 Koolide esialgne huvi ja motiveeritus +1 õpetaja programmi rakendamises	5
1.3 Fookusintervjuud õpetajate ja lastevanematega.....	7
1.4 Fookusintervjuud õpilastega	7
1.5 Fookusintervjuud koolijuhtidega	8
1.6 Intervjuud Ida-Virumaa haridusvaldkonna tööturu ekspertidega.....	8
2 OOTUSED +1 ÕPETAJA PROGRAMMILE, SELLE RAKENDAMISE EELDUSED, TINGIMUSED JA POTENTIAALSSED PROBLEEMID.....	9
2.1 Ootused +1 õpetaja programmi eestikeelsele õpetajale	9
2.2 +1 õpetaja kvalifikatsioon ning tema rakendamine ainetunnis	10
2.2.1 Eestikeelne aineõpetaja ainetunnis	10
2.2.2 Eestikeelse õpetaja osapädevused.....	12
2.3 Eestikeelne õpetaja klassijuhatajana	14
2.4 Õppekorraldus ning Eesti- ja venekeelse aineõpetaja koostöö	14
2.5 Eestikeelse aineõpetaja tunniväline tegevus.....	15
2.6 Eestikeelse aineõpetaja motivatsioon ja värbamise allikad.....	16
2.6.1 Eestikeelse aineõpetaja eeldused +1 programmis osalemiseks.....	16
2.6.2 Värbamisallikad ja -meetmed	17
2.7 Järeldused ja soovitused	18
KOKKUVÕTE	23
KIRJANDUS	25
LISAD	26

SISSEJUHATUS

+1 programmi eesmärgiks on toetada koole – nii õpilasi kui ka õpetajaid, aga ka teisi töötajaid - eesti keele omandamise ja aineõppe kvaliteedi tõstmisel ning aidata neid selleks vajaliku õpikäsituse ja õppekorralduse muutuste läbiviimisel kooli tasandil. Programmi on kavas rakendada Ida-Virumaa vene õppekeele üldhariduslike koolide 5.-6. klassides.

Programm näeb ette eesti emakeelega aineõpetajate täiskoormusega töötamist vene õppekeele koolis, õpetades aineid eesti keeles koostöös ainet vene keeles andva õpetajaga temaga võrdse tunnikoormusega. Eesmärgiks seatakse aine omandamine õpilase poolt nii vene kui ka eesti keeles. Lisaks õpib laps eesti keele kiiremini ja paremini ära, mõistab paremini eestikeelset kultuuriruumi, suudab sellega paremini kohaneda. Samalaadsed ootused on ka venekeelse kooli töötajatele.

+1 õpetaja **uuringu eesmärgiks** on aidata Ida-Virumaa vene õppekeele koolidel ühiselt otsustada, millised on kooli vajadused eestikeelse õpetajatoe järele, milliseid ülesandeid koolide spetsiifiliselt võiksid +1 programmi õpetajad kõige tulemuslikumalt täita ning millised on võimalused vajalike õpetajate leidmiseks ja tööle rakendamiseks.

Uurimisküsimused

1. Millised oleksid +1 õpetaja ülesanded koolis ehk mida oleks vaja +1 õpetajal teha, millist abi talt vajatakse?
2. Millise kvalifikatsiooniga +1 õpetajaid oleks juurde vaja?
3. Millised on +1 õpetaja värbamise allikad?
4. Millist täiend- või ümberõpet oleks vaja +1 õpetajatele lähtuvalt sellest, milliseid ülesandeid kool nendele näeb?
5. Kuivõrd on koolid valmis +1 õpetaja rakendamiseks?
6. Millised on kooli ja õppekorralduslikud väljakutsed +1 õpetaja juurde tulemisel? Ehk milliseid ettevalmistusi tuleks koolis teha +1 õpetaja tulemuslikuks rakendamiseks?

Uuringu viis läbi TÜ Narva kolledži uurimisgrupp HTM tellimusel: Jelena Rootamm-Valter (uuringu kavandamine ja koordineerimine, metoodika, intervjuud koolijuhtide ja klassijuhatajatega, tööturu olukorra intervjuud, aruanne); Kristina Kallas (koostöö tellijaga, eesmärgi püstitus); Jaanus Villiko (eelarve ja finantsaruandlus); Aleksandr Šuvalov, Tatjana Miroškina ja Veronika Kudriavtseva (intervjuude korraldus, intervjuud aineõpetajate, lastevanemate, algklasside õpetajate ning õpilastega, transkribeerimine).

Uuring viidi läbi Ida-Virumaa vene õppekeele üldhariduslikes koolides fookusintervjuu meetodil. Gruppiintervjuudes osalesid 5.-6. klassi aineõpetajad ja klassijuhatajad, algklasside õpetajad, lastevanemad, kooljuhid ja õpilased. Intervjuud toimusid vene keeles eraldi Narva ja Jõhvi piirkonna koolidele. Haridusvaldkonna kolme tööturueksperti intervjuueeriti eesti keeles telefonitsi. Intervjuud toimusid ajavahemikus 22.11.2018-16.01.2019.

Aruande esimeses peatükis on esitatud uurimuse metodoloogia, teises peatükis selle esialgsed tulemused. Metodoloogia on esitatud üksikasjalikult, et tõendada uuringu reliablust ja valiidsust. Tulemusi, järeldusi ja ettepanekuid ilmestavad tsitaadid ning nende põhjalikumad seletused esitatakse uurimuse lõpparuandes.

1 +1 ÕPETAJA UURINGU METOODIKA JA LÄBIVIIMINE

1.1 Üldist

Uuringuga sooviti hõlmata kõik Ida-Virumaa üldhariduslikud koolid, kus keskastmes, k.a 5. ja 6. klassis, suurema osa ainete õpetamine ja õppimine toimub vene keeles (edaspidi kool). Neid koole oli 2018. aastal EHISe andmetel 25 (lisa 1).

Andmed koguti mitmes etapis järgmiste meetoditega:

osalevate koolide väljaselgitamine vabatahtlikkuse alusel (kirjalik ja suuline informeerimine piirkonna hariduskorraldajate toel),

fookusintervjuud 5.-6. klasside õpilaste lapsevanemate, klassijuhatajate, aineõpetajate ja algklasside juhatajatega, eraldi gruppides, Narva ja Jõhvi piirkonnas eraldi (neli grüpiintervjuud igas piirkonnas),

grüpiintervjuud õpilastega Narva ja Jõhvi piirkonnas (igas piirkonnas ühes koolis), grüpiintervjuud Narva ja Jõhvi piirkonna koolijuhtidega (kaks grüpiintervjuud),

personaalsed telefoniintervjuud Ida-Virumaa haridusvaldkonna tööturu asjatundjatega (kaasatud kolm eksperti).

Uuringu läbiviimise etapid:

Andmete kogumine.

1) Ettevalmistus, sh intervjuu Narva lasteaia +1 õpetaja programmis osaleva lasteaia kahe õpetajaga, osalemine Jõhvis toimunud lasteaiaõpetajate konverentsis.

2) Uuringus osalevate koolide väljaselgitamine.

3) Fookusintervjuud neljas grupis: 5.-6. klasside aineõpetajad, klassijuhatajad, algklasside õpetajad, lapsevanemad.

4) Fookusintervjuud 7. klassi õpilastega.

5) Fookusintervjuud koolijuhtidega.

Kõik grüpiintervjuud salvestati ning transkribeeriti täies ulatuses.

6) Personaalsed intervjuud haridusvaldkonna tööturuekspertidega. Intervjueeritavate seisukohad märgiti üles.

7) Intervjuu eesti kooli õpetajaga, kellel on +1 õpetamise kogemus. Intervjueeritava seisukohad märgiti üles.

Andmete töötlemine kontentanalüüsi meetodil. Aruande koostamine kahes etapis: peamiste tulemuste esitamine, lõpparuanne.

1.2 Koolide esialgne huvi ja motiveeritus +1 õpetaja programmi rakendamises

Uuringus lähtuti olukorrale kohandatud probleemi lahendamise protsessi mudelist (Neese 2017) kohandatuna avaliku sektori organisatsioonile:

1)probleemi olemasolu tunnistamine, probleemi sõnastamine ja selle põhjuste tundmaõppimine,

2) informeeritus võimalikust lahendusest,

- 3) pakutava lahenduse kasuks otsustamine, selle omaksvõtmine,
- 4) lahenduse katsetamine,
- 5) lahenduse kasutusele võtmine.

Igal etapi järel võetakse vastu otsus: kas võtta ette järgmine etapp või pöörduda tagasi eelmisesse, et edasiminekukuks sobivam alus luua. Seega otsus informeerituks saada on eriti oluline, sest annab tunnistust, et probleemi olemasolu tunnistatakse, seega ollakse teel lahenduse leidmiseks. Kordame, et probleemiks on eesti keele oskuse ja eestikeelse aineõppe puudused venekeelses koolis, mis takistavad õpilastel edukat edasiõppimist, kitsendavad nende tulevikuperspektiive.

Eeldati, et kui kool otsustab uuringust osa võtta, siis eesti keele ebapiisava oskuse probleemi olemasolu tunnistatakse ning nähakse vajadust astuda samme sellele lahenduse leidmiseks. **Uuringu esimesel etapil** püüti välja selgitada +1 õpetaja programmi (edaspidi ka programmi) rakendamise vastu enim huvi tundvad koolid, kes probleemi olemasolu tunnistavad ning soovivad liikuda edasi lahenduse leidmiseks.

Kriteeriumiks oli kooli otsus uuringus osaleda. Uuringus osalemine polnud koolidele kohustuslikuks tehtud. Võib lugeda, et koolid, kes otsustasid uuringus osaleda, on probleemi olemasolu tunnistanud ning on valmis otsima sellele lahendusi. Huvi ei saa samastada +1 programmis osalemise motiveeritusega. Lõplik otsus programmis osalemise kasuks võetakse ikkagi iga kooli konkreetsetest oludest, eelkõige õpetajate valmisolekust selles osaleda.

Esimese etapi tegevused:

- kohaliku omavalitsuse (KOV) haridusametnike informeerimine +1 õpetaja uuringu läbiviimisest ning nende toetuse saamine koolide kaasamisel uuringusse (esmainformeerimine telefonitsi, info- ja kutsekirja teksti kooskõlastamine, kaasamine koolide teavitusprotsessi, intervjuud tööturu teemal, kirjavahetuse näide lisa 2),
- infokirjade-kutsete saatmine koolidesse (lisa 3),
- suhtlemine kõigi koolijuhtidega telefonitsi edastamas infot uuringu kohta ja kutset suuliselt,
- vastused koolide kirjadele ja telefonikõnedele osalejate koosseisu täpsustamiseks,
- osavõtjate eelregistreerimine.

Tulemusena selgusid koolid, kes uuringus osalesid. Need olid:

Narva Soldino Gümnaasium, Sillamäe Kannuka Kool, Narva 6. Kool, Sillamäe Vanalinna Kool, Narva Pähklikmäe Gümnaasium, Narva Paju Kool, Narva Kesklinna Gümnaasium, Narva Keelte Lütseum, Narva Täiskasvanute Kool (9 kooli Narvast ja selle lähistelt)

Kohtla-Järve Tammiku Põhikool, Jõhvi Vene Põhikool, Kiviõli Vene Kool, Kohtla-Järve Slaavi Põhikool, Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium (5 kooli Jõhvist ja selle lähistelt).

On näha Narva piirkonna koolide suuremat huvi. Intervjuudest selgus, et huvi programmi vastu tuleneb eelkõige sellest, et Narva koolide esindajad tunnevad end eesti keele- ja kultuurikeskkonda vähem kaasatuna ning sooviksid, et kaasatus oleks suurem. Suurema

kaasatuse kaudu soovitakse paremini mõista eesti kultuuri, seeläbi saavutada paremaid tulemusi nii eesti keele õpetamises kui ka õppimises.

Jõhvi piirkonna koolid põhjendavad oma huvi programmi vastu eelkõige sooviga parandada eesti keele õppimise kvaliteeti ja tulemusi. Praegust olukorda tunnetatakse sellisena, mis ühiskonna ootustele ja õpilaste vajadustele veel ei vasta, seda soovitakse parandada.

Võib kinnitada, et ülalnimetatud koolides on huvi +1 õpetaja programmi vastu olemas. Uuringus osaledes olid koolid nõus saama ning ka said selleks sissejuhatava info. Lisaks suudeti neid uuringu kaudu kaasata vahetult ka programmi ettevalmistamise protsessi, seega on kinnistumas ka positiivne hoiak ja motivatsioon edasiseks osalemiseks programmi arendamise ja juurutamise tegevustes.

1.3 Fookusintervjuud õpetajate ja lastevanematega

Soovides teada saada vastuseid +1 õpetaja programmi ettevalmistamise erinevatele küsimustele, püüti läheneda sellele erinevatest vaatenurkadest. Aineõpetajate vaatenurka välja selgitades keskenduti eesti- ja venekeelse õpetaja aine koos õpetamise metoodikale, õpetajate omavahelise koostöö korraldamisele. Klassijuhatajaid intervjuuerides püüti välja selgitada, millised on eeldused kahe õpetajaga ainet õppides, millist tuge klassijuhataja õpilastele selles osutada saab, võimalikele takistustele. Alklasside õpetajate käest soovisime teada saada, kuivõrd nende arvates on lapsed 5. ja 6. klassis valmis eesti keeles aineid õppima, milliste raskustega õpilased ja eesti keeles ainet andev õpetaja siin nende arvates kokku puutuda võivad. Lapsevanemaid intervjuuerides pakkus kõige enam huvi nende valmidus kakskeelset aineõpetust omalt poolt toetada, samuti nende hinnang lapse valmidusele ainet kahes keeles õppima.

Kõigi käest sooviti teada saada, kui palju teatakse laste eesti keele oskusest. Samuti küsiti kõigilt arvamust +1 õpetaja programmis osalevate õpetajatele vajalike täiendavate omaduste ja oskuste kohta, vajaduse kohta täiendõppe järele ning õpetajate värbamisvõimaluste kohta.

Intervjuude küsimused on toodud lisades 4 (aineõpetajad), 5 (klassijuhatajad), 6 (alklasside õpetajad), 7 (lapsevanemad). Grupiintervjuud viidi läbi järgmiselt.

Narva linna ja lähipiirkondade koolide esindajatega 22.11.2018.

Osalet kaheksa aineõpetajat, kaheksa klassijuhatajat, seitse alklasside õpetajat ja seitse lastevanemat.

Jõhvi valla ja lähipiirkondade koolide esindajatega 28.11.2018.

Osalet viis aineõpetajat, viis klassijuhatajat, viis alklasside õpetajat ja kuus lastevanemat. Kokku intervjueriti 51 inimest, sh 38 õpetajat ja 13 lastevanemat. Olid esindatud praktiliselt kõigi 5. ja 6. klasside ainete õpetajad.

1.4 Fookusintervjuud õpilastega

Fookusintervjuud õpilastega olid läbi viidud eesmärgiga selgitada välja õpilaste valmisolek +1 õpetaja meetodil töötama, samuti püüti välja selgitada õpilastele meelepärased õpetamismeetodid, kuidas nad õpetajate koostööd tunnis näevad. Seitsmenda klassi õpilased valiti intervjuerimiseks seetõttu,

et neil on olemas 5. ja 6. klassis õppimise terviklik kogemus. Lisaks oskavad seitsmenda klassi õpilased noorematega võrreldes oma mõtteid paremini väljendada ja toimunut oskuslikumalt reflekteerida.

Üks grüpiintervjuu viidi läbi Jõhvi koolis 4.12.2108, teine Narva koolis 6.12.2018. Kummaski koolis osales intervjuudes kuus õpilast, võrdselt poisse ja tüdrukuid.

Ühes koolis püüdsid kooli töötajad intervjuud kontrollida, kuulata seda pealt, piirates arvamuste avaldamise vabadust ja rikkudes anonüümsust. Intervjueerija märgib, et sellele vaatamata õnnestus siiski tema arvates laste tegelikud arvamused ja seisukohad teada saada. Intervjueerija märgib, et lapsed olid vahelesegamisest häiritud, millest uurimuse läbiviijatel on siiralt kahju. Edaspidi selles koolis lastelt intervjuusid lähiaastatel ei võeta, vähemalt uurimisgrupi võimaluste piires.

1.5 Fookusintervjuud koolijuhtidega

Fookusintervjuudes koolijuhtidega pakkus enim huvi koolitöö korraldus, sh nõuded programmis osalevate õpetajatele, nende täiendõppe ja värbamise korraldus. Samuti paluti hinnata koolide juhtkondade ja personali, õpetajate, laste ja lastevanemate valmisolekut programmis osalemiseks.

Grüpiintervjuud viidi läbi järgmiselt.

Narva linna ja lähipiirkondade koolijuhtidega 11.12.2018. Grüpiintervjuus osalesid üheksa kooli juhid. Jõhvi valla ja lähipiirkondade koolide esindajatega 18.12.2018. Grüpiintervjuus osalesid nelja kooli juhid. Kokku osales intervjuudes 13 koolijuhti, nende hulgas kuus õppealajuhatajat või õppejuhti. Oli esindatud kuus põhikooli ja seitse gümnaasiumi, sh täiskasvanute gümnaasium.

1.6 Intervjuud Ida-Virumaa haridusvaldkonna tööturu ekspertidega

Intervjuud Ida-Virumaa haridusvaldkonna tööturu ekspertidega viidi läbi eesmärgiga saada teada +1 programmi elluviimise jaoks vajalike õpetajate värbamiskanalid ja -allikad. Ekspertideks olid valitud Töötukassa Ida-Virumaa osakonna juhataja Anneki Teelahk, Narva linnavalitsuse kultuuriosakonna juhataja Larissa Degel ning Jõhvi vallavalitsuse haridusspetsialist Maris Laanemäe.

2 OOTUSED +1 ÕPETAJA PROGRAMMILE, SELLE RAKENDAMISE EELDUSED, TINGIMUSED JA POTENTSIAALSED PROBLEEMID

2.1 Ootused +1 õpetaja programmi eestikeelsele õpetajale

Õpetajate ja koolijuhtidega läbi viidud intervjuude andmetele tuginedes võib kinnitada, et **uuringus osalenud vene õppekeelega koolides tunnetatakse vajadust õpilastele eesti keelt rohkem ja paremini õpetada kõigi uuringus osalenud õpetajate ja lastevanemate ning suurema osa koolijuhtide poolt.** Tõdetakse, et vaatamata headele hinnetele eesti keele aines ja eesti keeles õpetatavates ainetes, ei saa õpilased sageli hakkama, kui on vaja „päriselt rääkida“. Puudused ilmnevad eriti eredalt gümnaasiumis (Rootamm-Valter jt 2018), kus eestikeelseid aineid tuleb õppida juba 60% ulatuses.

Üksmeelne vajaduse tunnetamine ja oskus konkreetsed ootused programmile sõnastada on uurijate arvates tingitud sellest, et selles osalemine oli vabatahtlik ning intervjuudele tulidki probleemi tunnetavad, motiveeritud ning uuendustesse positiivselt suhtuvad inimesed.

Õpetajad rõhutavad vajadust eesti kultuurikeskkonna parema tundmaõppimise järele. Nad näevad, et koolis pidevalt töötav aineõpetaja saab seda ülesannet eesti kultuuri ja keele kandjana edukalt täita. Kusjuures vajadust eesti kultuurikeskkonda paremini mõista tunnevad eelkõige venekeelsed **õpetajad ise**, eriti Narva ja selle lähikonna koolides. Nad ütlevad, et eesti kultuuri ja eestikeelse aineõpetuse parem tundmine aitaks neil aidata ka õpilastel seda paremini mõista.

Õpilaste vaatevinklist võetuna näevad õpetajad eestikeelset aineõpet kui edasiõppimise võimalusi avardavalt, eesti keele oskuskeelt parandavat meedet. Klassijuhatajad tõid välja ka õpilaste sotsialiseerumise aspekti. Eesti keeles aineid osates saavad näiteks vene koolide õpilased senisest palju aktiivsemalt osaleda ainepõhistes projektides ja konkurssides kõrvuti eesti koolide õpilastega, samuti nendega koos. Nii oleksid vene õppekeelega koolide õpilastel loodud paremad tingimused selleks, et end ühiskonnas kindlamalt tunda: suhtlusvõrgustikud muutuksid mitmekesisemaks ning **suhtlemise kvaliteet suureneks oluliselt. Õpilased on samal arvamusel.**

Lastevanemad näevad +1 programmi eeliseid eelkõige laste **edasiõppimise võimaluste avardamises**, eelkõige gümnaasiumis, aga kaugemas tulevikus ka **tööturul**. Lastevanemad rõhutavad samuti laste vajadust eesti keelega paremini hakkama saada igapäevaelus, selle seost eestikeelse aineõppega sageli tunnetamata.

Algklasside õpetajate arvates võib **osa õpilasi kakskeelseiks aineõppeks veel mitte valmis olla**, nende eesti keele oskus on vähene või praktiliselt puudub. Ootused kakskeelsele aineõppele võivad täitumata jääda. Lahendusena nad pakuvad eestikeelsete ainete järele aitamise gruppe või õpiringe, aga ka laste keeleoskuse järgi jaotamist erinevatesse klassidesse. Kui keeleoskus eesti keeles õppimist ei võimalda, siis pole mõtet last kahes keeles ainet õppima panna. See mõjutab negatiivselt lapse arengut, aga takistab ka teiste õpilaste edasijõudmist, samuti mõjub halvasti laste vahelistele suhetele.

2.2 +1 õpetaja kvalifikatsioon ning tema rakendamine ainetunnis

Kõik intervjuueeritavad olid ühel meelel, et **eestikeelsele aineõpetajale ei tuleks seada mingeid täiendavaid kvalifikatsiooninõudeid**. Rõhutati õpetatava aine valdamise vajadust, kurtas muu hulgas, et näiteks noored klassiõpetajad ei valda mõni kord ainet vajalikul määral. Eriti puudutab see reaallaineid, mida neil tuleb töö käigus kogenumate õpetajate käe all juurde õppida. Puudulik aine valdamine annaks end eriti valusasti tunda, kui ainet tuleb õpetada õpilastele, kelle emakeel ei ole eesti keel. Eestikeelselt aineõpetajalt oodatakse mitte ainult aineõpetamise alast pädevust. Järgnevalt esitame üksikasjalikuma ülevaade sellest, kuidas nähakse eestikeelse aineõpetaja pädevuste rakendamist koolis.

2.2.1 Eestikeelne aineõpetaja ainetunnis

Õpetajad ja koolijuhid olid ühel arvamusel, et 5. ja 6. klassis ei ole aineid, mida eesti- ja venekeelne õpetaja ei saaks koos õpetada. Erandiks olid matemaatika õpetajad. Õpilased aga oleksid eestikeelse matemaatika õpetamisega nõus (vt allpool). Siiski tuleb mõelda selle üle, milliseid aineid oleks kahel õpetajal koos otstarbekam õpetada.

Arvamused selles, milliseid aineid tuleks kakskeelseks õppimiseks eelistada, erinesid. Näiteks osa õpetajaid arvas, et kahe õpetajaga võiks õpetada „lihtsad“ ained, nagu kehaline kasvatus, kunst ja muusikaõpetus. Teine osa aga vastupidi, sooviks näha eestikeelset õpetajat just „rasketes“ ainetes. Huvitav, et õpetajad näeksid +1 õpetajat pigem nn jutustavates ainetes (inimese- ja loodusega seotu), õpilastel aga sellised eelistused puuduvad.

Kehalise kasvatuses osas soovitati pigem kasutada juba tuntud ja järeleproovitud mentorluse meetodit, kus venekeelsed õpetajad saavad stažeerida eestikeelse õpetaja käe all eesti koolis, mis asub eestikeelses kultuuriruumis. See kogemus on olnud väga positiivne. Venekeelne õpetaja omandab eesti keeles õpetamise oskuse, lisaks vahetavad õpetajad ka sisu õpetamise kogemusi, millest tõuseb kasu mõlemale. Arvati, et kehalise kasvatuses osas oleks eestikeelse õpetaja juurde toomine pigem ressursi raiskamine.

On juba olemas muusikaainete õpetamise kogemusi kahe õpetaja poolt korraga, kus eesti- ja venekeelne õpetaja annavad tunde vaheldumisi. Siin on olemas positiivseid kogemusi, kui koostöö on hästi ette valmistatud. Õpilased omandasid ainet laiemas kontekstis, õppisid juurde eesti keelt ja kultuuri, õpetajate koostöö tulemusena suurenes ka nende ainealane pädevus ning mõlema teise keele oskus. Algatus oli inspireeritud +1 programmist Jõhvi lasteaedades.

Tallinnas on olemas kunstiõpetuse õpetamise kogemus vaheldumisi eesti ja venekeelse õpetaja poolt. Eestikeelse õpetaja sõnul oli kogemus samuti ülimalt positiivne, rikastades nii lapsi kui ka õpetajaid. Laste sõnavara ja eesti keele oskus arenesid loomulikus keskkonnas, teise nõ ebatavalise õpetaja isiksus ja õpetamismeetodid olid uued, õpimotivatsioon tõusis ning aineõppe tulemused tervikuna olid väga head.

Tundub, et +1 programm võib eriti hästi sobida ja õnnestuda loovust vajavates ja arendavates ainetes.

Täpisteadustele tuginevates ainetes suhtes on erinevaid arvamusi. Kakskeelse õppe kasuks on ainet läbiv terminoloogia. Õppides kord põhilised terminid ära, tuleb neid edaspidi pidevalt aastast aastasse kasutada. Terminid esinevad alati samas kontekstis. Nende tähendus on ühesugune. See muudab edasiõppimise aines kergeks. Nn jutustavates ainetes aga ära õpitud terminid pikaajalist kasutust ei

leia, kipuvad need ununema. Termineid tuleb pidevalt ka suurel hulgal juurde. Õpilasel ei teki ainst terviklikku ettekujutust. Ent ka on nn jutustavaid aineid pole eesti keeles kergem õppida, õpitulemustega ei ole rahul õpilased ega õpetajad, kurdetakse ka õppimise liig suure ajamahukuse üle (samalaadsed tulemused on ka liitgümnaasiumide uurimuses, Rootamm jt 2018).

Algklasside õpetajate sõnul võib laste eesti keele oskus viienda klassi eel olla väga erinev. Algklasside õpetajad hoiatavad, et õpilaste eesti keele oskus ei pruugi 5. või 6. klassis olla piisav selleks, et ainete õppimist kahes keeles alustada. Mõnes koolis õpetatakse eesti keelt vaid algeliselt, teises koolis rakendatakse keelekümblust. Viiendas klassis saavad alustavad sageli need lapsed ühte venekeelsesse klassi. **Eestikeelne õpetaja satub väga raskesse olukorda laste erineva keeleoskuse tõttu.** Algklasside õpetajad ja klassijuhatajad, paljud aineõpetajad ja mitmed lastevanemad arvavad, et kahe õpetajaga **kakskeelset õpetamist on tarvis rakendada palju varem, lasteaedades ja algkoolis.** See hoiab ära mitmed tõsised raskused, mis kaasnevad kakskeelse õppe alustamisega hilisemates õppeastmetes.

Kooliti avaldasid õpetajad ja koolijuhid üsna erinevaid arvamusi. See tuleneb koolide õpetamistraditsiooni ja kooliõpetajate pädevuste erinevustest. Iga kooli õpetajaskonnal on oma pädevustugevused ja -nõrkused (Raik et al 2012).

Mõnevõrra üllatavana selgus fakt, et õpetajad ja lapsevanemad ei tea nimetada õpilaste eesti keele oskust õpiväljundite tasemel. Intervjuude kontekstist selgub, et nad ei ole sellele ilmselt mõelnud ning on ka ise oma mitteteadmistest veidi hämmastunud. Küll osatakse nimetada seda, mida õpilased ei oska, ent kahjuks sellest ei ole kasu eestikeelse aineõpetamise eelduste hindamise seisukohalt.

Õpilased teavad seletada, milliseid õpiülesandeid nad eesti keele tundides täita oskavad. Üsna mitmed Ida-Virumaa vene õppekeelega klassides õppivad lapsed oskavad eesti keelt hästi tänu sellele, et tulevad kakskeelsest perekonnast või keelekümblusega lasteaiast.

Lasteavemate arvamust esitades tuleb arvestada, et venekeelsesse kultuuriruumi kuuluvatel lastevanematel on kombeks lapsi kooliülesannete täitmisel kodus aidata ja juhendada, st lastevanemad võtavad endale ka koduõpetaja rolli. Vanemate eesti keele oskus on puudulik, mida kinnitavad nii intervjuude kui ka uuringute (nt Inimõiguste... 2016 joonis 7, tabelid 4 ja 5) tulemused. Levinud on ka abiõpetaja ehk repetiitori palkamine. Lastevanemad eelistaksid, et +1 õpetaja võtaks õpetada eelkõige nn kergeid aineid, nagu muusika ja kunst. Nende arvates ei ole mõistlik eestikeelse õpetaja rakendamine ainetes, mis on lastevanemate arvates kõige raskemad ehk täpisteadustega seotud ainetes. Loodus- ja ühiskonnateadustega seotud ainete puhul lastevanematel vastuseisu ei tekkinud, kuigi kurdeti materjali ja õpikute liigse mitmekesisuse ja laialivalguvuse üle, aine fookust on raske tabada.

Õpetajad ja koolijuhid avaldasid arvamust, et ainete kakskeelne õpetamine ei sobi hariduslike erivajadustega õpilastele, kui nad õpivad teistest õpilastest eraldi, eriti arvestades logopeedilisi raskusi. Seal nähti vajadust hoopis eestikeelse abiõpetaja järele eesti keele tundides. Võib öelda, et vastuargumendid +1 programmi rakendamisse olid pigem tingitud hoiakutest. Ent igal juhul tuleks +1 õpetaja programmi rakendamisse eriklassides suhtuda väga ettevaatlikult. **Uurijate arvates tuleks +1 programmi rakendamisele abikoolides ja -klassides aga eriti suurt tähelepanu pöörata.** Kui teistes koolides ja klassides peaks see programm edukalt rakenduma (paljud asjaolud viitavad, et eeldused selleks on olemas), siis erivajaduste ja õpiraskustega õpilaste sotsiaalne eraldatus ja ebavõrdsus suureneb veelgi, kui neid see programm hõlmamata jätab.

Täiskasvanute koolis ei tule 5. ja 6. klassi õpilasi just sageli, ent mõnikord tuleb seda siiski ette. Ainsa uuringus osalenud täiskasvanute kooli esindajate arvates kahe õpetajaga kekskeelne õppimine

täiskasvanutele ei sobi. Argumentidena toodi täiskasvanute tiheda ajakava, õppimist töötamise kõrvalt, raskusi õppimises ka oma kodu- ehk vene keeles.

2.2.2 Eestikeelse õpetaja osapädevused

Järgnevalt tutvustatakse uurimuse tulemusi õpetajapädevuse aspektide ehk osapädevuste lõikes, mis intervjuudes ilmnesisid.

- **Uue materjali esitamine.**

Enamuse õpetajate arvamust mööda tuleks laste põhikeeles ehk **vene keeles õpetavale õpetajale uue materjali esitaja roll**, et õpilased selle sisust hästi aru. Kui 5. ja 6. klassis õpetatav aine tugineb seni (1. kuni 4. või 5. klassini) vene keeles õpitule, siis oleks see eriti mõistlik.

Kui aga algklassides õpiti 5. ja 6. klassis aineõppeks vajalikku eesti keeles (näiteks keelekümbeluse klassides), siis võiksid õpetajad omavahel kokku leppida, milliseid teemasid keegi õpetama hakkab, ning esitada uut materjali vaheldumisi eesti ja vene keeles. Siis teine õpetaja annaks õpilastele ülesandeid ja seletaks neid tunnis teises keeles. Vene keeles õpetav õpetaja võiks eestikeelses tunnis õpilastele aru saamatuks jäänud sisu nende emakeeles juurde seletada.

Lahendamist vajab ka õpikute, töövihikute ja teiste materjalide küsimus. Kas eesti ja vene keeles peaksid olema samasugused õppematerjalid? Õpetajad kaldusid arvama, et tuleks kasutada pigem lõimitud õpikuid ja töövihikuid, seega +1 õpetaja programmi rakendamine vajaks uusi, omavahel lõimitud kakskeelseid õppevahendeid. Üheks nende oskas peaks olema eesti-vene-eesti ainetermineid seletav sõnaraamat.

- **Harjutuste ja õppeülesannete täitmine.**

Valdav osa õpetajatest ning ka õpilased arvavad, et **eesti keeles õpetav õpetaja võiks enda peale võtta klassis täidetavate harjutuste ja õppeülesannete juhendamise ja seletamise**. Selleks vajavad õpilased ja õpetajad rohkem ja paremini fokuseeritud **vene-eesti ja eesti-vene temaatilisi sõnastikke** (nt õpikute ja töövihikute osana), mis konkreetseid teemasid, harjutusi ja ülesandeid toetavad. Samuti peavad ülesanded olema tihedalt seotud (uue) materjaliga, mis tunnis esitatud sai. Harjutusi ja ülesandeid täites saab ka õpilaste poolt omandatud teadmisi kontrollida. Kontrollib õpetaja, kes on ülesanded õpilastele andnud. Õeldu käib ka koduste ülesannete kohta.

- **Õpikud ja õppematerjalid.**

Õpetajad ja lastevanemad soovivad, et kakskeelse aineõppe jaoks oleksid välja antud selleks **kohandatud õpikud**, mis sisaldaksid ehk vähem tekste. Samuti pakuti, et õpikustes võiksid olla selgelt esile tõstetud nõ kohustuslikke (minimaalselt vajalike) teadmisi esitavad tekstid ja harjutused ning täiendavad tekstid ja ülesanded aine laiemapõhiliseks ja süvendatud omandamiseks.

- **Õppemeetodid.**

Eesti keeles õpetavalt õpetajalt oodatakse aktiivsete õppemeetodite rakendamist, õuesõpet, muuseumiõpet, katsete läbiviimist, loovtööde kaudu õpetamist, projektitegevuse kaudu õppimist jms. Selliste meetodite rakendamine on eriti vajalik, kui laps ei õpi ainet emakeeles.

Temalt oodatakse ka projektide kirjutamise oskust, mida venekeelsel aineõpetajal napib. Jäi mulje, et venekeelset õpetajat nähakse pigem traditsioonilises rollis (kuigi uuringu fookus oli siiski eestikeelsel õpetajal) eestikeelset õpetajat aga uute meetodite rakendajana.

Kõik ülal öeldu viitab sellele, et „kaks õpetajat kaks keelt“ nõuab **väga täpset õpiväljundite ja hindamiskriteeriumide määramist, mis toimub kahe õpetaja koostööna**. Samuti nõuab see väga **hästi kooskõlastatud koostöömist tunnis**. See on tähtis mitte ainult aine kui terviku, vaid teemade ja üksikute tundide lõikes.

- **Keeleoskus.**

Õpetajad olid ühel meelel, et iga õpetaja peaks tunnis vaid ühes kõnelema. Samas peaks eestikeelne õpetaja vene keelt oskama, et õpilasest aru saada, kui ta end eesti keeles piisavalt selgelt väljendada ei oska, vajadusel lapsele mõnd üksikut sõna tõlkida. Samuti oleks vene keele oskus vajalik koostöö korraldamisel venekeelse aineõpetajaga. Vene keele valdamine on oluline ka suhtlemiseks lastevanematega, kelle huvi lapse edasijõudmise ja heaolu vastu võib kakskeelse aineõpetamise tingimustes veelgi tõusta. Vestlused lastevanematega on sageli konfidentsiaalsed, nii et siin ei oleks ka kõrvalisest tõlkimisabist iga kord kasu.

Nimetati, et venekeelsed õpetajad üldjuhul küll valdavad mingil määral eesti keelt, ent aineõpetamiseks mitte vajalikul määral. Nende keeleoskus on erinev. Osa neist valdab pigem kõnekeelt, teine osa aga oma aine oskussõnu.

Õpilaste arvates ei tohiks eestikeelse õpetaja vene keele oskus tingida olukorda, kus ta tõlgib venekeelse õpetaja öeldut eesti keelde. Õpilaste sõnul tekitab see neis segadust, sest ei luba jälgida mõttekäiku. Nad on puutunud sellise õpetamisviisiga kokku: õpetaja seletab midagi algul ühes keeles, siis kordab sama teises keeles. Õpilased sooviksid, et sellist õpetamise viisi ei rakendataks.

Kokkuvõtteks tuleb öelda, et +1 programmi eestikeelselt aineõpetajalt oodatakse **mõningat vene keele oskust**, ent kõrgeid nõudmisi siin ei seata.

- **Koostöövõime ja -oskus.**

Eraldi rõhutati nii eesti- kui venekeelse õpetaja koostöösoovi, -võime ja -oskuse vajadust. Arvati, et eestikeelses ja venekeelses koolis võib olla erinev organisatsioonikultuur. Näiteks eesti koolis räägivad õpetajad omavahel üldjuhul „sina“ ning sageli sinatavad õpetajaid ka lapsed. Venekeelses koolis see tavaliselt nii ei ole. Aineõpetajatel tuleb koos leida sarnastele olukordadele mõlemale sobivad lahendused, mõlemad peavad üks teisega kohanema. Lisaks tuleb eestikeelsel õpetajal leida sobiv suhtlemisstiil ka teiste kolleegide ning kooli muu personaliga, võita lastevanemate usaldus. Vene keele oskust ei peetud siin otsustavaks teguriks.

- **Täiendõpe vajadus.**

Vaatamata sellele, et ei peeta vajalikuks seada +1 õpetaja kvalifikatsioonile täiendavaid nõudmisi, osa intervjuueeritavaid näeb siiski vajadust täiendõppe järele, seda nii eestikeelse kui ka venekeelse õpetaja jaoks. Täiendõpet oleks vaja järgmistes valdkondades: omavahelise koostöö korraldus, sh ainetundide ülesehitus, metoodikate ja meetodite kooskõlastamine,

kokkulepped õppematerjalide ja õpikute osas, kultuuri eripärade arvestamine, mitmekultuurilises keskkonnas töötamine ja õpetamine.

Huvitav on märkida, et koolides, kus on olemas keelekümbluse kogemus, osatakse uusi meetoodilisi vajadusi paremini ette näha võrreldes nende koolidega, kus selline kogemus puudub. Täiendõpet peamise korraldava keskusena nähakse TÜ Narva kolledžit, aga kindlasti ka Tartu Ülikooli. Nimetati ka Tallinna Ülikooli, mis puudutab aineõpet, mida seal õpetajatele pakutakse.

2.3 Eestikeelne õpetaja klassijuhatajana

Kas eestikeelne aineõpetaja ka klassijuhtajaks sobib, oli üks elevamalt diskuteeritud küsimusi. Intervjuude põhjal võib öelda, et vastus on pigem eitav.

Mööndi, et väga hea vene keele oskusega eestikeelne õpetaja sobiks põhimõtteliselt klassijuhatajaks küll, ent siis tuleks minetada põhimõtte „üks õpetaja – üks keel“. Ainetunni välises suhtlemises õpilasega läheb klassijuhatajal vene keelt kindlasti vaja, et lapsega südamest südamesse rääkida. Kui aga õpetaja räägib tunnis eesti keelt, tunniväliselt aga vene keelt, hakkavad õpilased ainetunnis eesti keele asemel vene keelt kasutama. Selline olukord ei tuleks kakskeelsele aineõppele kasuks.

Keskmise vene keele oskusega aineõpetaja ei sobi eriti hästi klassijuhatajaks. Ta ei pruugi aru saada õpilase öeldu nüanssidest. Suur on ka tõenäosus, et ka õpilane ei saa õpetaja poolt öeldust aru nii, nagu õpetaja seda mõtles. Sama käib ka lapsevanemate kohta, kellega suheldes ei tohiks tekkida puudulikust keeleoskusest tulenevaid arusaamatusi. Nii et mitteperfektse vene keele oskusega eestikeelsele aineõpetajale oleks klassijuhataja töö tavalisest keerulisem. Väheste vene keele oskusega eestikeelne aineõpetajale oleks aga klassijuhataja amet mittesoovitav.

Samas on alati ka erandeid. Aineõpetaja isikuomadused ja suhtlemisoskus võivad luua väga head eeldused klassijuhataja tööga hakkamasaamiseks ka ilma väga hea vene keele oskuseta. Otsus tuleks võtta vastu juhtumipühiselt.

2.4 Õppekorraldus ning Eesti- ja venekeelse aineõpetaja koostöö

Koolijuhid ja õpetajad ei näinud +1 õpetaja programmi rakendamise korral kooli siseselt ette olulisi õppekorralduslikke raskusi. Küll aga mitmete koolide suurus ehk venekeelse õppega klasside väike arv ei lubaks eestikeelsele õpetajale nii mitmeski koolis täiskoormust pakkuda, kui see peaks piirduma vaid õpetamisega 5. ja 6. klassis. Mitmetes koolides kasutatakse 5. ja 6. klassides hilist keelekümblust, mis viimastel aastatel vähendanud venekeelse õppega klasside arvu. Mitme koolijuhi arvates võiks eestikeelne õpetaja osaleda +1 programmis kahes koolis korraga või õpetada aineid täielikult vaid eesti keeles vanemates klassides, olla rakendatud osalise koormusega huvi- või projektjuhina.

Mitmetes koolides on mureks suur õpilaste arv klassis, üle 30 õpilase. Selliste klasside puhul sooviti +1 õpetaja programmi raames ning ka eesti keeles ainete õpetamisel võimalust

õpilased kakskeelsetes ainetundides kahte gruppi jagada (vt ka Rootamm jt 2018). Avaldati ka arvamust, et võiks kaaluda gruppide moodustamist keeleoskuse järgi.

Kahe aineõpetaja koostöö korraldusega seotut ei osatud detailides ette näha. Küll aga keelekümbuse kogemusega õpetajate arvates tuleks enne +1 programmi käivitamist läbi viia täiendkoolitus kõigile programmis osalevatele õpetajatele. Tundub, et eesti keeles õpetamisega tihedamalt kokku puutunud õpetajad näevad, et koostöösse tuleb üsna palju panustada, kuigi nad ei ole veel valmis konkreetseid tahke ja vajadusi välja tuua. Täiendkoolituse õppekava koostaja ja täiendõppe korraldajana nähakse peamiselt Tartu Ülikooli Narva kolledžit, nagu ülalpool samuti mainitud.

Ilmselt on igal koolil otstarbekas otsida +1 õpetajaid tulenevalt selle kooli võimalustest sellist õpetajat või selliseid õpetajaid koolis vastu võtta ehk konkreetsete aineõpetajate valmidusest koostööd teha. Intervjueeritavad 5. ja 6. klassi aineõpetajad arvasid, et +1 programmi võiks proovi korras käivitada enamikes koolides, ent mõned õpetajad poleks tahtnud +1 õpetaja programmis osaleda. **Kõik seadsid +1 programmi juuturamise tingimuseks pilootprojekti või muus vormis katsetuste läbiviimist.**

2.5 Eestikeelse aineõpetaja tunniväline tegevus

Kõik intervjueeritavad on seisukohal, et eestikeelse aineõpetaja tulekuga peaks koolis hoogustuma eestikeelne tunniväline tegevus ning tunniväline tegevus tervikuna. Kuna enamik intervjueeritavaid eestikeelset õpetajat klassijuhataja rollis ei näe, siis pakuksid nad selle ülesande asemel talle teistsugust tegevust. Kusjuures nähti, et tegevused võiksid olla suunatud kõigile õpilastele, vanusest sõltumata, mitte ainult 5. ja 6. klassi õpilastele. Eestikeelne õpetaja võiks:

- algatada ja juhendada ainealaseid õpiringe laste silmaringi laiendamiseks ning eriti teadmiste praktilise kasutamise parandamiseks,
- anda järele aitamise tunde õpilastele, kes ainetundides edasi ei jõua (praeguse nn repetiitori asemel),
- anda edasijõudmise tunde õpilastele, kes tunnevad aine vastu teistest suuremat huvi ning soovivad seda suuremas mahus omandada (praeguse nn repetiitori asemel),
algatada ja juhendada õpiringe ainega mitte seotud valdkondades, õpetaja muid pädevusi ära kasutades, näiteks tantsu või teatri alal,
- töötada ainet õpetades täiendavalt erivajaduste ja/või õpiraskustega lastega (HEV jt),
- juhendada õpilaste loov- ja uurimistäid (viimaste osas oldi eriti lootusrikkad),
- abistada 5. ja 6., aga ka teisi klassijuhatajaid klassi- ja koolisündmuste ettevalmistamisel, tuues juurde ka uusi ideid ja lahendusi,
- algatada ja läbi viia projekte, mis on suunatud eesti kultuuri ja ühiskonna paremale tundmaõppimisele, sh õpilaste vahetus pooleks aastaks erinevates Eesti piirkondades asuvate eesti ja vene koolide vahel, keelelaagrid õppeaasta vältel ja suvevaheaegadel jne,

- korraldada ja läbi viia õpilaste ekskursioone kohalikesse muuseumidesse (ääremärkus: praegu õpilastele muuseumides pakutav ei arvesta sageli nende eesti keele oskust ja kultuuritausta),
- viia õpilasi eesti teatrisse etendustele, korraldades ka sellele vajaliku ettevalmistus- ja järeltegevuse,
- algatada ja läbi viia aineoskuse konkursse ja võistlusi,
- kirjutada koolile erinevaid projekte, mis nõuab muidugi vastavaid erioskusi,
- õpetada tunniväliselt täiendavalt õpiraskustega ja HEV lapsi.

Kooliti esitati erinevaid ettepanekuid. Kokkuvõttes võib öelda, et eestikeelsele aineõpetajale pakutakse tegevuseks ka kõike seda, mis ühel või teisel põhjusel koolis seni soovitud vähem edeneb, mitte ainult eesti keele tõhusamat õpetamist ja eesti kultuuri tundmaõppimise hoogustamisega seotut. Küll aga on selgelt tunnetatav soov ja motiveeritus sellele igati kaasa aidata.

Kõik intervjueritavad hindasid kõrgelt ministeeriumi algatust saada programmile sisend kohalikest kooliõpetajatelt, koolijuhtidelt ja lastevanematelt. Nende arvates see aitab kaasa programmi paremale ettevalmistamisele ning tõhustab selle ellu rakendamist tänu osaliste õigeaegsele teavitamisele ja kaasamisele.

2.6 Eestikeelse aineõpetaja motivatsioon ja värbamise allikad

2.6.1 Eestikeelse aineõpetaja eeldused +1 programmis osalemiseks

+1 programmi rakendamise tingimuste kohaselt eestikeelne õpetaja õpetab ainet venekeelses klassis, kus keelekümblust ei rakendata. Õpetajal on omandatud vastava kutse, tema aine- ja pedagoogilist pädevus on dokumentaalselt tõestatud. +1 programmi õpetaja on eesti keele kandja või valdab eesti keelt vabalt – kõnes ja kirjas.

Intervjueritavate arvates eeldab +1 programmis osalemine eestikeelse aineõpetaja **kõrget motivatsiooni**, millega kaasneb **valmidus teist kultuuriruumi mõista** ning sellesse ka mõistvalt suhtuda, selle omapäraga **oma tegevuses arvestada**. Kõige tähtsamaks peeti aga õpetajaametile **pühendumust ning armastust laste vastu**.

Arvamused +1 õpetaja eelneva **õpetamiskogemuse** kohta lahkesid. Juttu oli nii pikaajalise, näiteks 10-20-aastase kogemusega kui ka noorte, paariaastase kogemusega õpetajate paremast sobivusest. Arvati, et võivad sobida ka otse ülikoolipingist tulevad õpetajad. Ilmselt oleks mõistlik nõuda üldjuhul paariaastast õpetajatöö kogemust, aga kõne all oli ka huvitav mentorluse kogemus, kus noor eestikeelne õpetaja võiks kogenumat venekeelset õpetajat ainepädevuse arendamise mentorina võtta. Ilmselt ei saa siin ühest lahendust pakkuda, iga kool leiaks oma mudeli.

Koostöövõime vajalikkus on juba nimetatud ülalpool. Eriti tähtsaks peeti aga kahe õpetajate kokkusobivust isiksustena. Nii õpetajapädevus kui ka koostöövõime ja tööle pühendumus võivad kõrged olla, ent kui teisega inimlikult ei sobi, siis ei tule ka koostööst midagi välja. Kõige rohkem võivad kannatada saada õpilased. **Vene keele oskust läheks vaja suhtlustasemel**,

proleem ei ole keeleoskuses. Ilmselt oleks vajalik **prooviaeg**, kus õpetajad, kellelt koostööd eeldatakse, saaksid seda ka praktiliselt katsetada.

2.6.2 Värbamisallikad ja -meetmed

Kuidas eestikeelseid aineõpetajaid +1 õpetaja programmi jaoks leida, pole kergete killast, sest üleüldine õpetajate nappus annab end tunda juba aastaid (Tomusk 2019: 7). Lootusetuks olukorda siiski ei peetud. Üksmeelselt arvati, et olukorras, kus õpetajaid napib, +1 õpetaja leidmine korruga kõikidesse koolidesse, kus neid ollakse valmis vastu võtma, on võimatu.

Võttes arvesse, et on vajalik ka programmi õppemetoodiline ettevalmistus ning õpetajate täiendkoolitus, kulgeks selle ellu rakendamine tõenäoliselt klassikalist rada pidi:

1) pilootprojekti läbiviimine,

2) parimate praktikate jätkamine; täiendkoolituse õppekavade väljatöötamine, ettevalmistamine ja elluviimine; õppevara väljatöötamine,

3) projekti laienemine motiveeritud ning sobivaimate oludega koolidesse; täiendkoolituse ja õppevara arendamine,

4) üleminek eestikeelsele aineõppele 7. ja sellele järgnevas klassides +1 programmi läbinud klassides; programmi laienemine kõigile venekeelsetele koolidele, jne.

Seega vajadus +1 aineõpetajate järele areneks sujuvalt ning annaks piisavalt aega nende ettevalmistamiseks ning koolide valmisoleku suurenemiseks programmi rakendada.

Ühe allikana nähti **õpetajaid, kes vabanevad eesti koolidest väikeste koolide ühendamisel**. Ida-Virumaa lasteaedades on see andnud väga hea tulemuse. Eelduseks on, et kooli juhil on olemas suurem haridusmaastiku pilt ning teda abistavad selle loomiseks KOV haridusametnikud.

Üsna levinud oli arvamus, et +1 õpetajatele **tuleks pakkuda Eesti keskmistest oludest paremaid**: teiste õpetajatega võrreldes suhteliselt kõrgemat töötasu, soodsatel tingimustel rendielamispinda või oma elamispinna ostmist. Siiski arvati, et see toob õpetajad Ida-Virumaale vaid kuni viieks aastaks või isegi lühemaks ajaks. Kogemus näitab, et need, kes Ida-Virumaale on teistest piirkondadest tööle hakanud käima või isegi kolinud, liiguvad sealt Eesti teistesse piirkondadesse edasi või kodukanti tagasi. Siiski leiti, et **ka mitmeaastasest töötamisest tõuseks koolile palju kasu**. Sarnaseid kogemusi on eesti keeles õpetatavate ainete ning eesti keele õpetajatega, need kogemused on positiivsed.

Rõhutati, et mitmete **koolide juhid peaksid õpetajate värbamiseseniseid tavasid kaasajastama** (ja mitte ainult +1 programmi raames). Õpetajate värbamisega tuleks alustada mitte suvel enne õppeaasta algust, vaid hiljemalt kalendriaasta alguses. Ei piisa vaid konkursi väljakuulutamisest. Koolijuhtidel tuleb teha tihedat koostööd ülikoolidega, võttes üliõpilasi praktikale ning valides endale sobivaid õpetajaid nende hulgast.¹ Koolijuhtidel tuleb jälgida

¹ TÜ Narva kolledži kogemuse põhjal võib kinnitada, et üliõpilaste õpetajateks tööle võtmine ei tule koolidele kasuks. Tööandjate tagasiside pedagoogiliste õppekavadele on ülimalt positiivne – juhul, kui hinnatakse kolledži

koolivõrgu muutusi, suhelda õpetajatega konverentsidel ja seminaridel, teha kandidaatidega veenmistööd.

+1 õpetaja saamiseks **soovitatakse rakendada eraldi programmi „Noored kooli“ eeskujul**, millega võiksid liituda mitte ainult noored, vaid ka kogemustega inimesed, kel on soovi ja eeldusi end õpetajatena teostada. Programmi raames võiks mittepedagoogidest ainete valdajad saada täiendavalt ka pedagoogilise kvalifikatsiooni.

Nii mitmeski koolis pole aineõpetajale vaid 5. ja 6. klassis õpetades täiskoormusega tööd pakkuda. Ühelt poolt kitsendab see +1 programmi rakendamist praegu kavandatud kujul, teiselt poolt avab aga eestikeelse õpetaja parema rakendamise võimalused. Nimelt arvati, et kui ühel koolil pole täiskoormusega kohta õpetajale pole anda, siis **võiks pakkuda täiskoormusega tööd mitme kooli peale kokku.**

Noori õpetajaid nähti tulemas **Tartu Ülikooli Narva kolledžist**. Kahjuks **koostöö Tallinna ülikooli ning Tartu Ülikooli pedagoogika õppesuunaga** Tartus kõne all ei olnud, ent neid allikaid ei tohi mingil juhul arvestamata jätta.

2.7 Järeldused ja soovitused

Kõigepealt tuleb märkida, et uuringuga olid hõlmatud vaid need Ida-Virumaa koolid, kus juhtkond tunneb +1 õpetaja programmi vastu huvi ehk on olemas algne motivatsioon programmis osalemiseks. 24 koolist koosnevas kogumis oli huvi tundjaid uuringu läbiviimise ajal 14:

- Narva Soldino Gümnaasium,
- Sillamäe Kannuka Kool,
- Narva 6. Kool,
- Sillamäe Vanalinna Kool,
- Narva Pähklimäe Gümnaasium,
- Narva Paju Kool,
- Narva Kesklinna Gümnaasium,
- Narva Keelte Lütseum,
- Narva Täiskasvanute Kool,
- Kohtla-Järve Tammiku Põhikool,
- Jõhvi Vene Põhikool,
- Kiviõli Vene Kool,
- Kohtla-Järve Slaavi Põhikool,
- Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium.

Huvitundjate hulka võib arvata ka Narva Õigeusu Humanitaarkooli, kus uuringu läbiviimise ajal vahetus juhtkond. Huvi selgus intervjuus kooli direktoriga. Kokkuvõtteks võiks öelda, et kui

vilistlaste pädevust. Kui aga antakse tagasisidet töötavale tulevasest pedagoogist üliõpilase tööle, siis pole tööandja (õigustatult) paljugagi rahul. Kannatavad nii kooliõpilaste kui ka õpetajana töötava üliõpilase õpitulemused.

programmi rakendamisega Ida-Virumaal alustada, siis **eestikeelseid aineõpetajaid oleks esialgu vaja ligi kümnesse Ida-Virumaa kooli.**

5.-6 klasside arv, kus õpe toimub täielikult vene keeles, on suhteliselt tagasihoidlik. Enamikes koolides vene õppekeele klasside kõrval on olemas keelekümbluse vm süvendatud eesti keele õppega klassid. Selliste klasside arv kõigub, ent üldine tendents on selliste klasside arvu suurenemise ning venekeelse õppega klasside vähenemise poole. Seega tuleb arvestada, et pikemas perspektiivis nii +1 õpetaja programmi ulatus kui ka vajadus +1 aineõpetajate järele – sellisel kujul, nagu seda praegu kavandatakse - hakkab kahanema. See ehk annaks võimaluse liikuda väiksema arvuga õpilastega klasside suunas, kui tegemist on õppekeelega, mis on laste kodusest keelest erinev.

1. Uuringuga hõlmatud koolide valmisolekust programmi oma koolis rakendada ning võimaliku rakendamise ulatus.
 - **Enamik maakonna kooli, kus on vene õppekeele klassid 5.-6. klassis, tunnevad +1 õpetaja programmi ja selle rakendamise vastu huvi.** Siiski osa kooli programmi rakendamise vastu huvi ei tunne, neid on veidi üle kolmandiku, mis on arvestatav kogus. Uuringus ei seatud ülesandeks huvi puuduse põhjuseid välja selgitada.
 - **Uuringus osalejate arvates oleks programmi rakendamine Ida-Virumaal võimalik ja vajalik.** Samas osades koolides tuntakse, et ei ole programmi rakendamiseks valmis, seda nii juhtkonna kui ka õpetajate tasandil.
 - **Puudub valmisolek rakendada +1 õpetaja programmi klassides, kus õpivad ainult erivajadustega, HEV ja õpiraskustega lapsed, või klassides, kus selliste laste osatähtsus on suur.** Uurijate arvates tuleks programmi raames töötada nende jaoks välja eraldi lähenemine või leida muu lahendus, mis kindlustaks laste parema järele jõudmise nii õeldi peavoolu õpilastele ning välistada seega ebavõrdsuse suurenemise riski, mis +1 õpetaja programmi rakendamine võiks sellistele õpilastele tuua.
 - **Puudub valmisolek programmi rakendamiseks ka täiskasvanute koolis, kuigi seal on 5.-6. klassi õpilaste arv marginaalne.**
 - **Nähakse võimalust rakendada täiendavat eestikeelset aineõpetajat hilise keelekümbluse klassides ainet õpetamisel, mida praegu vene keeles õpetatakse.** Seega soovitakse rakendada +1 õpetaja programmi mitte ainult nendes klassides, kus õpe ainult vene keeles toimub.
 - **Mitmetes koolides ei ole isegi ühele +1 programmi aineõpetajale täiskoormust pakkuda, kahest õpetajast rääkimata.** Kompromissidena pakutakse välja kaks varianti. Eestikeelne aineõpetaja 1) õpetab ainet eesti keeles vanemates klassides, saades täiskoormuse ühes koolis, 2) õpetab +1 programmi raames aineid mitmes koolis. Ilmselt sobib kasutada mõlemat varianti - kohalikest oludest sõltuvalt, ent arvestades ootusi eestikeelse aineõpetaja rakendamisele tunnivälises töös oleks esimene variant eelistatavam. Uuringu autorid peavad esimest varianti siiski sobivamaks.
 - **Programmi rakendamine vajab lastevanemate toetust.** Seepärast tuleb seda tutvustada nii meedias kui ka juba põhjalikumalt lastevanemate koosolekutel, tuginedes +1 programmi kogemustele maakonna lasteaedades ning koolidel juba olemas olevatele kogemustele selles valdkonnas.

2. Eestikeelse aineõpetaja rakendamise pedagoogilised aspektid.

- **5.-6. klassi õpilaste eesti keele oskus võib olla väga erinev.** Osal neist õppisid eesti keelt keelekümbelusega lasteaias ja esimestes klassides ning oskavad eesti keelt hästi, osa õpilastest ei saa eesti keelega hakkama ka algtasemel. Sellega tuleb aineõppes arvestada, rakendades aineõppes individuaalset lähenemist. Ilmselt ei ole otstarbekas jagada õpilasi klassidesse eesti keele oskuse järgi, sest see suurendaks hariduslikku ebavõrdsust.
- Ollakse seisukohal, et intensiivsemat ja ainega lõimitud eesti keele õpetamist tuleks alustada võimalikult vara, juba lasteaias. **Kui esimesel neljal kooliaastal omandatakse kõik baasteadmised ühes keeles, siis teisele keelele üleminek 5. või 6. klassis ei pruugi lihtne olla. Eesti aineõpetajal tuleks sellega arvestada.**
- **Omaette töövaldkonnaks on õppevara kohandamine kakskeelseks õppeks ühes ainetunnis.** Õpetajad näevad, et see vajab neilt täiendavat tööd, ent ületamatuid raskusi ei näe. Võib toetuda juba olemasolevale õppevarale, nii õpikutele ja töövihikutele, mis juba olemas on, kui ka õpetajate endi poolt välja töötatud materjalidele ja võtetele. Siiski oleks õpetajatel hea meel, kui vastav toetav õppevara oleks programmi jaoks eraldi välja töötatud.
- **On olemas vajadus täiendkoolituse järele, mis aitaks kahe aineõpetaja koostöö võimalused ja lahendused selgemini välja tuua.** Siin võib toetuda ka kahe õpetajaga aineõpetamise kogemustele, mis koolidel juba olemas on. Õnnestunud katsed olid sageli inspireeritud +1 õpetaja programmi edukast rakendamisest maakonna lasteaedades. Täiendkoolituse ja meetodilist tuge pakkuva keskusena nähakse TÜ Narva kolledžit. Toetava meetodikakeskuse kogemus on kolledžil olemas 60/40 õppekava ülese rakendamise alguse ajast 2011. aastal, mil selle panust üleminekusse hinnati koolide poolt väga kõrgelt. Samuti tuleb senisest rohkem tähelepanu pöörata õpiväljundite ja ainetundide eesmärkide sõnastamisele. Tuleb hakata täpsemalt kavandama ka õpiväljundite saavutamist kindlustavaid meetmeid.
- **Ainete valik +1 õpetaja programmi rakendamiseks** sõltub mitmest tegurist, sh eestikeelsete aineõpetajate olemasolust. Kogemus näitab, et Eestis on positiivseid kogemusi kahe õpetajaga **loovainete õpetamisel, näiteks kunst, kunsti ajalugu, muusika.** **Õpilased eelistaksid +1 aineõpetamist reaaliainetes,** kus nende arvates on mõistete aparaat selgemalt piiritletud, terminid ühetähenduslikud ning on kasutusel ainet läbivalt kuni kooli lõpetamiseni. **Õpetajad ja lastevanemad soovitsid programmiõppeks pigem nn jutustavaid loodus- ja ühiskonnaaineid,** kuigi materjali mahtu peetakse põhjendamatult suureks. Ometi õpilastele on keerulisem just jutustavates ainetes õppimine. Ilmselt on otstarbekas igal koolil endal otsustada, millised ained programmi rakendamiseks valida.
- Loodus- ja ühiskonnaõpetuse puhul rõhutatakse, et **on tähtis aine eesti (või vene) keeles õpetamise järjepidevus.** Õpetajate ja keelte korduv vahetumine raskendab aine terviklikku omandamist ning keeleoskuse arengut. See seab teatud piirangud pilootprojektide läbiviimisele koolides, sest projektid on alati lühiajalised.
- **Eestikeelset aineõpetajat nähakse pedagoogilise uuendaja rollis, oodates temalt laialdast mittetraditsiooniliste õppemeetodite kasutajat.** Siia kuuluvad aktiivsed õppemeetodid tunnis, loovtööde juhendamine, õuesõpe jt, samuti individuaalse lähenemisega seotu. Temalt oodatakse ka **aktiivset tunnivälisist tööd** eelkõige koolide

projektitegevuse tõhustamiseks (vt täpsemalt aruande alapeatükki 2.5). Mõneti ei ole ta roll siiski päris selge, sest mõni kord pakuti +1 eestikeelsele aineõpetajale abiõpetaja rolli eestikeelses ainetunnis, mentori rolli eesti keeles õpetava vene emakeelega õpetajale jms. **Programmi õpetaja aineõpetuse ja pedagoogilised ülesanded ja töötamise sisulised peaksid olema programmis kindlalt määratletud ja kooli poolt aktsepteeritud ja täidetud.**

- **Eestikeelse aineõpetaja koostöö venekeelse õpetajaga rikastab mõlemaid:** paraneb teise keele oskus, eelkõige venekeelse õpetaja eesti keele oskus, teine teiselt õpitakse aine õpetamise ja muid pedagoogilisi võtteid, kujuneb ühine kommunikatsiooniväli. Viimast peavad uuringu autorid eriti oluliseks.
- **Programmi rakendamine ei tohi kaasa tuua õpilaste õpikoormuse kasvu.** Selle üle tunnevad muret eelkõige lastevanemad, kes kurdavad eestikeelsete ainete õppimise ajamahukuse üle. Kõige rohkem aega võtab eestikeelsete tekstide tõlkimine. **Mahukat tõlkimist vajavad õppemeetodid tuleks programmi rakendamisel välistada.**

3. +1 õpetaja programmi rakendamine

Uuringust selgub vajadus alustada +1 programmi rakendamist koolides pilootprojektidena. See tähendab protsessi ja tulemuste monitooringut ning vahe- ja lõpptulemuse mõtestamist ja hindamist, soovitude väljatöötamist, parimate praktikate laialdast tutvustamist, nagu seda juba tehakse lasteaedades. Õpetajate leidmise ja rakendamise seisukohalt oleks see aga täiendavaks riskiks, sest tööle tulles ootavad õpetajad, mõistagi, kindlust ja stabiilseid lahendusi, mida pilootprojektid pakkuda ei saa. Ometi oleks pilootprojektidest kindlasti palju kasu nii õppemethodilise toe väljatöötamisel kui ka programmi maine kujundamisel.

+ 1 programmi eestikeelne aineõpetaja peaks sobima kooli meeskonnaga oma isikuomadustelt, täiendavaid professionaalseid nõudmisi tavalise 5.-6. klassi aineõpetajaga võrreldes pole vaja temale seada. Vaja läheks aga valmisolekut kohanduda uue kooli organisatsioonikultuuri, vene keele kasutamisega professionaalses ja töökorralduslikus suhtlemises, pühendumust õpetajaametile ja algatusvõimet, head suhtlemisuskust ning võimet töötada meeskonnas. Hea vene keele oskus võib kasuks tulla, ent tegelikult oleks vajalik **vene keele oskus suhtlustasemel ning valmidus professionaalseks koostööks venekeelse õpetajaga.** Kui õpetaja ei tunne kohalikku elu, siis tuleb end ette valmistada ka sisseelamiseks uude sotsiaalsesse ja eluolustikkulisse keskkonda.

Sobivus võiks selguda pilootprojekti tulemusena ühe koos töötatud õppeaasta kogemusel. See tõstab aineõpetuse järjepidevuse katkemise riski (vt ka ülalpool). Tuleks välja pakkuda edukate pilootide tõhus üleminek korrapärase rutiinse tegevuse tasandile.

Programmi õpetajate värbamiseks võib kasutada traditsioonilisi allikaid, ent erilist tähelepanu võiks pöörata koostööle ülikoolide pedagoogika õppetoolidega, kus tuntakse hästi ka vilistlaste võimeid ja käekäiku. **Tuleks oluliselt parandada värbamistehnikat** (vt täpsemalt ülalpool osa 2.6.2).

Õpetajate motiveerimiseks võiks rakendada samu meetmeid, mida kasutatakse Ida-Virumaal eesti keele õpetajate juurde toomiseks, uusi täiendavaid meetmeid rakendamata.

Eestikeelsete aineõpetajate motivatsioonipaketid võiksid olla koostatud eesti keele õpetajatele pakutavate pakettide eeskujul.

Mõistlikuna tundub eestikeelsete õpetajate **värbamine selleks eraldi ette nähtud programmi raames, millega käib kaasas vastav täiendkoolitus - „Noored kooli“ eeskujul.**

Kokkuvõtteks võib öelda, et ilmselt on igal konkreetsel juhul vaja arvestada kooli eripära, +1 õpetaja programmi kujunenud hoiakut, sh aineõpetajate, koolijuhtide, lastevanemate ja laste oma, konkreetse venekeelse õpetaja valmisolekut eestikeelse õpetajaga koostöök, lastevanemate hoiakuid ning õpilaste eesti keele oskust.

KOKKUVÕTE

+1 õpetaja pilootuuringu eesmärgiks on aidata Ida-Virumaa vene õppekeele koolidel ühiselt otsustada, millised on kooli vajadused eestikeelse õpetajatoe järele, milliseid ülesandeid koolide spetsiifiliselt võiksid +1 programmi õpetajad kõige tulemuslikumalt täita ning millised on võimalused vajalike õpetajate leidmiseks ja tööle rakendamiseks. Programmi on kavas rakendada Ida-Virumaa koolide venekeelse õppega 5.-6. klasside ainete kakskeelseks õpetamiseks kahe õpetajaga, kellest üks õpetab ainet vene, teine eesti keeles.

Kvalitatiivne uuring viidi läbi ajavahemikus november 2018- jaanuar 2019, hõlmates 14 kooli 24st. Osalus uuringus oli vabatahtlik, sõeludes välja programmi vastu enim huvi tundvad õppeasutused. Uuring on deskriptiivne. Andmete kogumiseks kasutati fookusintervjuud. Intervjuud viidi läbi ca 8 osalejaga gruppides: 5.-6. klassi erinevate ainete õpetajad, klassijuhatajad, algklasside õpetajad ja lastevanemad, koolijuhid. Gruppiintervjuud viidi läbi vene keeles. Haridusalase tööturu eksperte intervjueriti individuaalselt telefonitsi. Andmed töödeldi kontentanalüüsi meetodil.

Intervjueritavad peavad +1 aineõpetaja programmi rakendamist Ida-Virumaa koolides võimalikuks ja vajalikuks. Iga kool peaks ise otsustama, millised ained +1 programmi rakendamiseks valida sõltuvalt kooli võimalustest ja eripärast ning eestikeelse õpetaja kvalifikatsioonist. Eestikeelse ja venekeelse õpetaja koostööd ainetunnis nähakse erinevalt, enne programmi rakendamist oleks kasulik saada õppetöö paremaks korraldamiseks meetoodilisi juhiseid. Programmis osalevad õpetajad vajavad programmi rakendamise eel täiendkoolitust, võttes eeskujuks 60/40 gümnaasiumiõppe juurutamisel kasutusel olnud. Samuti vajab programmi rakendamiseks arendamist õpivara. Õppekorralduse muutustega saavad koolid uuringu andmete põhjal hakkama, kuigi võib tekkida raskusi eestikeelse aineõpetajale täiskoormuse kindlustamisega.

Rõhutatakse, et programmi rakendamine ei tohiks kaasa tuua laste õpikoormuse suurenemist, eriti kodutööde mahtu. Tuleks kasutada enam aktiivseid kaasaegseid õppemeetodeid, õuesõpet, muuseumitunde, loovtöid. Nii õpilased kui ka lastevanemad soovivad, et õpetajad loobuksid mahukat tõlkimist vajavatest õppemeetodite kasutamisest.

Programmis puudub praegu lahendus klassidele, kus õpivad valdavalt erivajadustega ja õpiraskustega lapsed. Programmi raames tuleks ette näha sellistele klassidele suunatud lahendused välja pakkuda. Paljudes Ida-Virumaa koolides on 5. ja 6. klasside täituvus maksimaalne ning tuntakse vajadust võimaluse järele jagada lapsi kahes grupis, eriti kui õppimine toimub keerulises vormis. See lahendaks ka eestikeelse aineõpetaja koormuse probleemi.

Eestikeelset aineõpetajat ei nähta üldjuhul klassijuhataja rollis, küll aga leitakse temale mitmekesisest rakendust kooli tunnivälises tegevuses. Rõhutatakse vajadust tema osalemises projektitegevuses, eriti projektide algatamisel, mis tõhustavad eesti kultuuri mõistmist, eesti kogukonnaga suhtlemist. Eestikeelset aineõpetajalt oodatakse tuge ka venekeelsete õpetajate eesti kultuuriruumiga lõimimisel.

+1 õpetaja programmi soovitakse alustada pilootprojektina neis koolides, kes ise selle rakendamise vastu huvi tunnevad. See ise enesest mõistlik soov piirab mõneti võimalusi Ida-Virumaale programmis osalemiseks eestikeelseid aineõpetajaid leida, sest uuel töökohalt oodatakse siiski eelkõige stabiilsust.

Eestikeelsete aineõpetajate uusi värbamisallikaid praegu ei nähta, küll aga peetakse vajalikuks parandada koolide juhtkondade värbamisoskust, oodatakse kohalike omavalitsuste aktiivsemat ja pädevamat panust värbamistegevusse, tõhustada koostööd ülikoolide - pedagoogiliste õppekavade pakkujatega. Eestikeelsete aineõpetajate motivatsioonipaketid võiksid olla koostatud eesti keele õpetajatele pakutavate pakettide eeskujul. Arvatakse, et oleks kasu rakendada +1 õpetajate leidmiseks ja koolitamiseks eraldi programm „Noored kooli“ eeskujul.

Hinnatakse kõrgelt haridus- ja teadusministeeriumi algatust saada programmile sisend kooliõpetajate ja -juhtkondade ning lastevanemate käest, mis teenib nii programmi kui ka selle juurutamise protsessi parema ettevalmistuse.

Tulemusi, järeltusi ja ettepanekuid ilmestavad tsitaadid koos eestikeelsete tõlgetega ning nende põhjalikumad seletused esitatakse uurimuse lõpparuandes.

KIRJANDUS

Inimõiguste Instituudi uuring 2015: „Keelelised inimõigused“ Tallinn: Turu-uuringute AS
http://aastakonverents.humanrightsestonia.ee/wp/wp-content/uploads/2015/12/Keelelised-inimoigused_0112-Tulemused.pdf (viimati vaadatud 10.02.2019)

Neese, Brian (n.d.) Cultivating a Robust Organization: 5 Stages of the Innovation Process. River University Online Available at <https://online.rivier.edu/5-stages-of-the-innovation-process/>, accessed January 8, 2019

Raik, K., Rootamm-Valter, J., Kostjuevitch, I. (2013) Subject area teachers' professional competence development needs during the transition to teaching in a second language. *Problems of Education in the 21st Century* 57:111-123. Available at https://www.researchgate.net/publication/307967224_SUBJECT_AREA_TEACHERS%27_PROFESSIONAL_COMPETENCE_DEVELOPMENT_NEEDS_DURING_THE_TRANSITION_TO_TEACHING_IN_A_SECOND_LANGUAGE, accessed January 30, 2019.

Rootamm-Valter, J. (2014) Venekeelse kooli üleminekust eestikeelsele õppele. *RiTo nr 30*
<https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-30/venekeelse-kooli-uleminekust-eestikeelsele-oppele/> (viimati vaadatud 2.02.2019)

Rootamm-Valter, J., Kallas, K. jt (2018) *Kuidas õppida koos? Liitgümnaasiumide õpilaste väärtushinnangud, hoiakud ja hakkamasaamise strateegiad mitmekeelses ja mitmekultuurilises koolis. Uuringu aruanne.* Narva: TU Narva kolledž.
https://www.narva.ut.ee/sites/default/files/nc/liitgumnaasiumite_uuring_2018.pdf (viimati vaadatud 6.02.2019)

Tomusk, I. (2019) Vene kooli üleminekust eesti õppekeelele. *Õiguskeel 1*
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ilmar_tomusk_vene_kooli_uleminekust_eesti_oppekeelele.pdf (viimati vaadatud 15.02.2019).

LISAD

Vene õppekeelega koolid Ida-Viru maakonnas 2018. aastal EHS andmetel

ID	Nimi 2018	Kooli tüüp	Kooli liik	Omandivorm	Omaavalitsus
191	Jõhvi Vene Põhikool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Jõhvi vald
234	Narva-Jõesuu Kool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Narva-Jõesuu linn
246	Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium	keskkool või gümnaasium	tavakool	munitsipaal	Kohtla-Järve linn
247	Kohtla-Järve Slaavi Põhikool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Kohtla-Järve linn
248	Kohtla-Järve Kesklinna Põhikool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Kohtla-Järve linn
249	Kohtla-Järve Täiskasvanute Gümnaasium	täiskasvanute gümnaasium	täiskasvanute gümnaasium	munitsipaal	Kohtla-Järve linn
292	Narva Kreenholmi Gümnaasium	keskkool või gümnaasium	tavakool	munitsipaal	Narva linn
293	Narva Kesklinna Gümnaasium	keskkool või gümnaasium	tavakool	munitsipaal	Narva linn
296	Narva Keeltelütseum	keskkool või gümnaasium	tavakool	munitsipaal	Narva linn
297	Narva 6. Kool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Narva linn
301	Kohtla-Järve Tammiku Põhikool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Kohtla-Järve linn
303	Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium	keskkool või gümnaasium	tavakool	munitsipaal	Kohtla-Järve linn
304	Kohtla-Järve Maleva Põhikool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Kohtla-Järve linn
306	Kiviõli Vene Kool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Lüganuse vald
369	Sillamäe Kannuka Kool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Sillamäe linn
370	Sillamäe Vanalinna Kool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Sillamäe linn
438	Sinimäe Põhikool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Narva-Jõesuu linn
601	Narva Täiskasvanute Kool	täiskasvanute gümnaasium	täiskasvanute gümnaasium	munitsipaal	Narva linn
602	Narva Pähklmäe Gümnaasium	keskkool või gümnaasium	tavakool	munitsipaal	Narva linn
647	Narva Paju Kool	põhikool	tavakool	munitsipaal	Narva linn
649	Narva Soldino Gümnaasium	keskkool või gümnaasium	tavakool	munitsipaal	Narva linn
696	Erakool Intellekt	põhikool	tavakool	eraomand	Kohtla-Järve linn
722	Narva Õigeusu Humanitaarkool	keskkool või gümnaasium	tavakool	eraomand	Narva linn
810	Ahtme Kool	põhikool	hariduslike erivajadustega õpilastele	riigiomandus	Kohtla-Järve linn

Koostöö kohalike omavalitsuste haridusametnikega. Väljavõte kirjavahetusest

Tere

Täna teid koostöö eest!

Lisan kaks kirja, mis said Narva ja lähiümbruse vene õppekeele koolidesse välja saadetud, nagu meil kokku lepitud oli.

Need on kutsed osalema +1 õpetaja uuringus - 22.11.2018 kl 14 Narva kolledžis.

Venekeelne kutse saadeti meili põhitekstina, eestikeelne pandi manusena juurde. Teile panen mõlemad manusena.

Oleksime väga tänulikud, kui saadaksite koolidesse mõne päeva pärast omalt poolt uuringus osalemise meeldetuletuse.

Usun, et koolidel on hea meel, et teie uuringuga kursis olete!

Panen kirja koopiasse ja Aleksandr Šuvalovi, kes Narva piirkonna uuringut koordineerib.

Lugupidamisega

Jelena Rootamm-Valter, PhD

Uuringu vastutav täitja

TÜ Narva kolledž

Eelinfo koolidele +1 õpetaja uuringu kohta ja kutse uuringus osalema

Уважаемые руководители школ, педагоги и родители!

Приглашаем Вас принять участие в исследовании для выявления возможностей **использования в школах Ида-Вирумаа программы «+1 учитель» - „+1 õpetaja“**. Программа предназначена для основных школ с русским языком обучения. Исследование проводится по заказу Министерства образования и науки.

Идея программы «+1 учитель» возникла по аналогии с одноименной программой, которую недавно начали использовать в детских садах. В сотрудничестве с работающим на русском языке педагогом детей обучает еще один педагог – на эстонском языке. Первые результаты этой программы в детских садах положительные.

Целью проводимого нами исследования является изучить возможности использования дополнительных педагогов, работающих с детьми на эстонском языке, в 5 и 6 классах основной школы с русским языком обучения. Исследование проводится в форме устного интервью в группах. На первом этапе на вопросы будет предложено ответить учителям и родителям, на втором – ученикам, а на третьем – руководителям школ. Им также будут представлены результаты первых двух этапов.

Представители школ Йыхви, Кохтла-Ярве и Ахтме приглашаются в Йыхвискую русскую основную школу (Jõhvi Vene Põhikool, Narva mnt 16, Jõhvi) в среду, 28 ноября 2018 в 14.00.

От каждой школы ждем

- одного учителя младших классов,
- двух учителей-предметников, преподающих на русском языке в 5-6 классах, по крайней мере один из которых является классным руководителем, но не преподавателей русского или иностранного языка,
- одного представителя от родителей учеников 5-6 классов.

Познакомим Вас с планируемыми условиями проведения программы «+1 учитель», затем будет проведен устный опрос в группах. Продолжительность мероприятия – примерно 45-60 минут. После этого - обмен мнениями в неофициальной обстановке.

Просим Вас сообщить нам имена участников от Вашей школы не позднее 26 ноября 2018 на адрес электронной почты tatjana.miroshkina@ut.ee

Татьяне Мирошкиной.

Ждем Вас! Это важно.

Елена Роотамм-Валтер, PhD, ответственный исполнитель
Нарвский колледж Тартуского университета
jelena.rootamm-valter@ut.ee

Lugupeetud koolijuhid, õpetajad ja lastevanemad!

Kutsume Teid osalema uuringus, mis on suunatud „+1 õpetaja“ programmi rakendamise võimaluste väljaselgitamisele Ida-Virumaal. See programm on mõeldud vene õppekeelega põhikoolidele. Uuring viiakse läbi Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel.

+1 õpetaja programmiga on hiljuti alustatud lasteaedades. Koos vene keeles töötava õpetajaga õpetab lapsi rühmas ka teine õpetaja - eesti keeles. Esimesed tulemused lasteaedades on positiivsed ning tekkis mõtte proovida rakendada samalaadset programmi koolides.

Läbiviidava uuringu eesmärgiks on välja selgitada lastega eesti keeles töötavate lisaõpetajate kasutamist vene õppekeelega põhikoolide 5. ja 6. klassides. Uuring viiakse läbi suulise grüpiintervjuu vormis. Esimesel etapil intervjuueritakse õpetajaid ja lastevanemaid, teisel etapil õpilasi ning kolmandal koolijuhte. Koolijuhtidele esitatakse ka esimese kahe etapi tulemused.

Kutsume Jõhvi, Kohtla-Järve ja Ahtme koolide esindajaid Jõhvi Vene Põhikooli kolmapäeval, 28. novembril 2018 kell 14.

Igast koolist ootame

- **ühete algklasside õpetajat,**
- **kahte aineõpetajat, sh vähemalt ühte klassijuhatajat,** ent mitte vene ega võõrkeele ja kirjanduse õpetajaid,
- **ühete 5.-6. klassi lastevanemate esindajat.**

Kõigepealt tutvustame „+1 õpetaja“ programmi rakendamise tingimusi, seejärel toimuvad suulised grüpiintervjuud. Ürituse kestus – 45-60 minutit. Pärast saab vahetada mõtteid mitteametlikus õhkkonnas.

Palume Teid teatada Teie kooli osalejate nimed hiljemalt **26. novembril 2018 e-posti aadressile tatjana.miroshkina@ut.ee** Tatjana Miroshkinale.

Ootame Teid! See on oluline.

Jelena Rootamm-Valter, PhD, vastutav täitja

TÜ Narva kolledž

jelena.rootamm-valter@ut.ee

Intervjuu küsimused aineõpetajate fookusgrupis

+1 õpetaja uuring

Исследование +1 учитель

Цель:

Всем месте выявить возможности использования в русской школе Ида-Вирумаа учителей, работающих с детьми на эстонском языке; какие специфические задачи могли бы такие учителя наиболее эффективно выполнять, как находить подходящих преподавателей.

Ühiselt otsustada, millised on venekeelse kooli vajadused eestikeelse õpetajatoe järele, milliseid ülesandeid koolide spetsiifiliselt võiksid nad kõige tulemuslikumalt täita ning millised on võimalused vajalike õpetajate leidmiseks ja tööle rakendamiseks.

Проводится по заказу министерства образования и науки. В дополнение к предложениям учителей и родителей узнаем также мнение учеников и школьной администрации. Итоги будут доложены на конференции весной 2019 года. Пригласим вас всех принять в ней участие.

Интервью в группах УЧИТЕЛЕЙ-ПРЕДМЕТНИКОВ

Здравствуйте!

Спасибо, что выразили готовность участвовать в нашем исследовании.

Я – Александр Шувалов, работаю и учусь в Нарвском колледже Тартуского университета. Мне поручили ответственное задание: провести интервью с группой **учителей-предметников**.

Прежде всего познакомимся. И я попрошу вас написать на табличках, как вас зовут. Боюсь, иначе не запомню. Вот так. *Заполняет или показывает свою табличку.*

Говорить, конечно, надо по очереди. С кого начнем? Спасибо, ... *Александр. Назовите вслух имя.*

Что мы просим вас сказать при знакомстве?

Пожалуйста, 1) назовите свое имя, 2) скажите, в каких классах и какие предметы вы преподаете, 3) нужен ли вам эстонский язык в вашей повседневной работе, и если да, то зачем он нужен.

Время от времени надо вопросы повторять, чтобы ответили на все.

Вот и познакомились. Спасибо! Теперь переходим к вопросам по существу.

- 1) Вы знаете, как дети учатся по вашему предмету и как вы этот предмет ведете. Предположим, что имея в виду дать детям возможность получить знания по этому предмету параллельно и на эстонском языке, преподавать – с вашего согласия – назначается еще один преподаватель. Каким образом он сможет, на ваш взгляд, быть **включен в процесс преподавания: подготовку программы по предмету и планов уроков, в проведение уроков, в контроль и оценку знаний**.
- 2) Спасибо. Что эстонский учитель мог бы **конкретно делать на уроке**, чтобы помочь ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор? Какие **методы преподавания** посоветуете такому учителю использовать на уроках по вашему общему предмету?

- 3) Спасибо. А что бы такой эстонский учитель-предметник **мог бы делать в школе помимо уроков**, чтобы помочь ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор?
- 4) Спасибо. Теперь вопрос о том, каким **+1 учитель - +1 õpetaja** – должен быть. **Что он должен знать и уметь в дополнение** к своей профессиональной педагогической квалификации и знанию предмета?
- 5) Вопрос – не в шутку, а всерьез. Пожалуйста, подскажите, **где таких людей найти?**
- 6) Спасибо. Предпоследний вопрос. Какую **дополнительную подготовку** должен пройти, на ваш взгляд, эстонский учитель-предметник, перед началом работы в школе вместе с русским учителем? Какое учебное заведение или какие курсы могут такую подготовку обеспечить?
- 7) Спасибо. Последний, итоговый вопрос. Как вы в целом относитесь к мысли запустить программу +1 учитель в нарвских школах?

Спасибо. Может быть, хотите еще что-нибудь сказать, добавить, - все равно что?

Спасибо вам. А теперь можно пойти пить чай с печеньем и просто немножко пообщаться, обменяться впечатлениями.

Intervjuu küsimused klassijuhatajate fookusgrupis

+1 õpetaja uuring

Исследование +1 учитель

Sissejuhataav ja lõpuosa osa vt lisas 4.

Интервью в группах КЛАССНЫХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ

Что мы просим вас сказать при знакомстве?

Пожалуйста, 1) назовите свое имя, 2) скажите, в каком классе вы классный руководитель, 3) какие предметы преподаете в этом классе вы, 4) с какого класса ваши ученики изучают эстонский язык и каким образом, обычным или с погружением.

- 1) Вы знаете, как дети учатся, не только по вашему предмету, но и как они успевают в целом, как идут их дела. Расскажите пожалуйста, **что у них, на ваш взгляд, к этому времени в эстонском языке хорошо получается и благодаря чему эти успехи достигнуты?** *Что-то выучили по-эстонски, разговаривают, читают, что-то смотрят и слушают, понимают язык в повседневном общении...*
Дополнительный вопрос, если сами не скажут: А какие успехи достигнуты по предметам, которые преподаются по-эстонски? Если какие-то преподаются
- 2) Спасибо. Следующий вопрос. Как преподаватель основных предметов и классный руководитель, как вы считаете, что именно для ребенка **сложно** в изучении эстонского языка или освоении предмета на эстонском, где происходят **неполадки**?

Спасибо. Теперь вопросы непосредственно по программе +1 учитель.

- 3) Если в школе, в 5ом или 6ом классе, вместе с учителем-предметником будет работать с детьми еще один учитель-предметник, но на чистом эстонском языке, **как вы как классный руководитель видите сотрудничество этих учителей на уроках**, чтобы помочь ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор?
- 4) Спасибо. А что бы такой эстонский учитель-предметник **мог бы делать в школе помимо уроков**, чтобы помочь ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор?
- 5) Спасибо. Если эстонский учитель-предметник будет преподавать в вашем классе, как вы видите сотрудничество с таким преподавателем? Будет ли оно чем-то отличаться от сотрудничества с другими предметниками? Чем?
- 6) Спасибо. Может быть, это лишний вопрос, но на всякий случай: как вам кажется, как повлияет появление эстонского учителя-предметника на вашу работу как классного руководителя?

- 7) Спасибо. Теперь вопрос о том, каким **+1 учитель** - +1 õpetaja – должен быть. **Что он должен знать и уметь в дополнение** к своей профессиональной педагогической квалификации и знанию предмета? Как вы считаете?
- 8) Вопрос – не в шутку, а всерьез. Пожалуйста, подскажите, **где таких людей найти?**
- 9) Спасибо. Предпоследний вопрос. Какую **дополнительную подготовку** должен пройти, на ваш взгляд, эстонский учитель-предметник, перед началом работы в школе вместе с русским учителем? Может быть, дополнительная подготовка нужна и русскому преподавателю-предметнику? Какая, по вашему мнению? Какое учебное заведение или какие курсы могут такую подготовку обеспечить?
- 10) Спасибо. Последний, итоговый вопрос. Как вы в целом относитесь к мысли запустить программу +1 учитель в нарвских школах?

Спасибо. Может быть, хотите еще что-нибудь сказать, добавить, - все равно что?
Спасибо.

Intervjuu küsimused algklasside õpetajate fookusgrupis

+1 õpetaja uuring

Исследование +1 учитель

Sissejuhataav ja lõpuosa osa vt lisas 4.

Интервью в группах УЧИТЕЛЯ МЛАДШИХ КЛАССОВ

Что мы просим вас сказать при знакомстве?

Пожалуйста, 1) назовите свое имя, 2) скажите, в каких классах преподаете 3) какие предметы преподаете вы, а какие другие учителя, 4) с какого класса ваши ученики изучают эстонский язык и каким образом, обычным или с погружением.

- 1) Вы знаете, как дети учатся, какова их подготовка ко времени перехода в 5ый класс. Расскажите пожалуйста, **что** у них, на ваш взгляд, **к этому времени в эстонском языке хорошо получается и благодаря чему эти успехи достигнуты?** *Что-то выучили по-эстонски, разговаривают, читают, что-то смотрят и слушают, понимают язык в повседневном общении...*
Дополнительный вопрос, если сами не скажут: А какие успехи достигнуты по предметам, которые преподаются по-эстонски? Если какие-то преподаются
- 2) Спасибо. Следующий вопрос. Как преподаватель основных предметов и классный руководитель, как вы считаете, что именно для ребенка **сложно** в изучении эстонского языка или освоении предмета на эстонском, где происходят **неполадки**?
- 3) Как вам кажется, в какой мере дети **готовы после начальной школы** продолжать учебу в 5ом и следующих классах, где наряду с изучением эстонского языка и **некоторые предметы, может быть, будут преподаваться на эстонском?**

Спасибо. Теперь вопросы непосредственно по программе +1 учитель.

- 4) Если в школе, в 5ом или 6ом классе, вместе с учителем-предметником будет работать с детьми еще один учитель-предметник, но на чистом эстонском языке, **что он мог бы делать на уроке**, чтобы помочь ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор? Какие возможности вы видите как учителя, которые дали детям начальное образование?
- 5) Спасибо. А что бы такой эстонский учитель-предметник **мог бы делать в школе помимо уроков**, чтобы помочь ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор?
- 6) Спасибо. Теперь вопрос о том, каким **+1 учитель - +1 õpetaja** – должен быть. **Что он должен знать и уметь в дополнение** к своей профессиональной педагогической квалификации и знанию предмета?
- 7) Вопрос – не в шутку, а всерьез. Пожалуйста, подскажите, **где таких людей найти?**

- 8) Спасибо. Предпоследний вопрос. Какую **дополнительную подготовку** должен пройти, на ваш взгляд, эстонский учитель-предметник, перед началом работы в школе вместе с русским учителем? Какое учебное заведение или какие курсы могут такую подготовку обеспечить?
- 9) Спасибо. Последний, итоговый вопрос. Как вы в целом относитесь к мысли запустить программу +1 учитель в нарвских школах?

Спасибо. Может быть, хотите еще что-нибудь сказать, добавить, - все равно что?

Спасибо вам. А теперь можно пойти пить чай с печеньем и просто немножко пообщаться, обменяться впечатлениями.

Спасибо.

Intervjuu küsimused lastevanemate fookusgrupis

+1 õpetaja uuring

Исследование +1 учитель

Интервью в группах РОДИТЕЛИ

Что мы просим вас сказать при знакомстве?

Пожалуйста, 1) назовите свое имя, 2) скажите, в каком классе учится ваш ребенок, 3) коротко - как и где ваш ребенок изучал эстонский язык, 4) тоже коротко – где ваш ребенок эстонским языком пользуется *читает, разговаривает, что-то смотрит, слушает*

Время от времени надо вопросы повторять, чтобы ответили на все.

- 1) Ваш ребенок учится в 5 или 6 классе. Расскажите пожалуйста, что у него в эстонском языке **хорошо получается** и **благодаря чему эти успехи достигнуты?**
Дополнительный вопрос, если сами не скажут: А какие успехи достигнуты по предметам, которые преподаются по-эстонски?
- 2) Спасибо. Следующий вопрос. Как мама или папа, как вы считаете, что именно для ребенка **сложно** в изучении эстонского языка или освоении предмета на эстонском, где происходят **неполадки?**

Спасибо. Теперь вопросы непосредственно по программе +1 учитель.

- 3) Если в школе, в классе, где занимается ваш ребенок, вместе с учителем-предметником будет работать с детьми еще один учитель-предметник, но на чистом эстонском языке, **что он мог бы делать на уроке**, чтобы помочь вашему ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор?
- 4) Спасибо. А что бы такой эстонский учитель-предметник **мог бы делать в школе помимо уроков**, чтобы помочь вашему ребенку лучше усвоить эстонский язык, знания по какому-то предмету, расширить кругозор?
- 5) Спасибо. Теперь вопрос о том, каким +1 учитель - +1 õpetaja – должен быть. Что он должен знать и уметь в дополнение к своей профессиональной педагогической квалификации?
- 6) Спасибо. Предпоследний вопрос – не в шутку, а всерьез. Пожалуйста, подскажите, где таких людей найти?
- 7) Спасибо. Последний, итоговый вопрос. Как вы в целом относитесь к мысли запустить программу +1 учитель в нарвских школах?

Спасибо. Может быть, хотите еще что-нибудь сказать, добавить, - все равно что?

Спасибо.